

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SPØTTRUP

BORGEN OG DENS EJERE

Udgivet af Statens Bygningsdirektorat

ved

M. MACKEPRANG

København 1948

SPØTTRUP

BORGEN OG DENS EJERE

Udgivet af Statens Bygningsdirektorat

ved

M. MACKEPRANG

København 1948

INDHOLD

BORGENS BYGNINGSHISTORIE.....	3
BORGENS EJERE.....	16
RUNDGANG I BORGEN.....	26

Nordlunde . København

BORGENS BYGNINGSHISTORIE

Langt af Led, helt ude ved Sallings Vestkyst, næppe en Fjerdingvej fra Limfjorden, hvor Salling Sund vider sig ud til Kaas Bredning, ligger Spøttrup, en af vort Lands ældste og mærkeligste Gaarde.

Medens den ældre Middelalders Borge som oftest laa højt og frit paa Toppen af en naturlig Banke som Valdemar den Stores Vendertaarn paa Sprogø og Marsk Stigs Borg paa Hjelm for at tage et Par af de mest berømte Eksempler, blev det senere hen almindeligt at bygge paa en lille Holm i en Sø eller i hvert Fald paa lavt, sumpet Terræn, der paa en Maade indgik som et Led i Forsvaret. Som Spøttrup ligger i de lave, grønne Enge ved Foden af et Bakkehæld, der helt skjuler den fra Øst, er den et typisk Eksempel paa en saadan »Vandborg«. Og den var det i endnu højere Grad i fordums Tider, da den nu udtørrede Sø strakte sig helt hen til Borgens Vestside og muligvis ogsaa skærmede Sydsiden. Man nøjedes dog ikke med det naturlige Værn, Beliggenheden maatte give, eller med den Grav, der langt ned i Tiden var et ligesaa fast Tilbehør til en Herregaard som det »ærlig og velbyrdig«, der knyttes til dens Ejers Navn. Udenfor Graven rejste man en mægtig Vold, der i en Højde af 9 Meter omgav Borgen til alle Sider, og udenfor denne lagde man yderligere en Grav. Adgangen til Borgen var ad en Dæmning mellem den ve-

stre Ydergrav og Søen; to Vindebroer, hvis Pæleværk og af Granit satte Piller kom for Dagen ved Restaureringen, førte over Gravene, og gennem Volden gik en lang, tøndehvælvet Port, der ved den vestre Ende synes at have haft et Par Smaataarne el. lign.

Det er ikke mindst dette, nu atter genfremstillede Anlæg, der giver Spøttrup en Særstilling mellem vore gamle Herregaarde. Ogsaa en anden Sallinggaard, Østergaard helt oppe paa Halvøens Nordspids, skal have været omgivet af Volde, men de er forlængst forsvundne, og alene Nørre-Vosborg i Vestjylland har bevaret Dele af et Vold- og Gravsystem, der i nogen Grad kan minde om Spøttrups.

Naar og af hvem det nu staaende Spøttrup er bygget, vides ikke. Blot saa meget kan siges, at det ikke var til, da Gaarden, som det nærmere skal fortælles i Vejledningens næste Afsnit, 1404 kom i Viborgbispens Eje, medens det utvivlsomt var den Borg, Bispestolen efter Reformationens Indførelse 1536 maatte afstaa til Kronen. Mellem disse to Yderpunkter er Borgen altsaa bleven opført, og forskellige Enkeltheder i Bygningen tyder paa, at det er sket paa et ret sent Tidspunkt. Først og fremmest to Vinduer paa Østfløjens Gaardside, der i helt tilmuret Stand kom for Dagen ved Restaureringen. Den med en dobbelt Rundbue afsluttede Blænding, i hvilken de sidder, genfindes nemlig paa den nysnævnte Østergaard, der er paabegyndt saa sent som 1516. Muligt er det derfor, at dens Opførelse staar i Forbindelse med, at »Rigens gode Mænd, aandelige (gejstlige) og verdslige« i Kong Hans' Haandfæstning 1483 atter fik Ret til »at befæste og bygge sine Gaarde, dem og Riget til Nytte og Gavn,« medens det fra Dronning Margrethes Tid havde været dem forbudt at opføre nye Borge. Byggherren kan i saa Fald have været Niels Glob, der 1478-98

Spøttrup 1836. Efter en Akvarel i Nationalmuseet.

sad paa Viborg Bispestol, og hvis statelige Gravsten endnu er bevaret i Domkirken, en begavet og verdenskløgt Mand, om hvem det siges, at han som en Ræv ved Kongegenst trængte sig ind i Stiftet, styrede det som en Løve, men gik bort som en Hund!

Det Spøttrup, Bisperne rejste, var dog i mangt og meget forskelligt fra det nuværende. Vil vi danne os et Billede af Borgen i dens ældste Skikkelse, maa vi nemlig tænke os Taarnene og Vægtergangen borte, kort sagt netop det, der for den almindelige Bevidsthed giver den Karakter af en »middelalderlig Røverborg« for at bruge en Betegnelse, der snart sagt altid anvendtes om Spøttrup; de er nemlig alle Tilføjelser fra senere Tider. Trods disse har Gaarden dog intet af den straalende Festlighed, der kan være over saa mange af vore gamle Adelsgaarde, men oprindelig har Indtrykket været endnu mere barskt og alvorligt; den har virket som »en mægtig firkantet Blok indenfor Volde og Graves faste Rammer«. Det strengt symmetriske Anlæg bestaar af to oprindelig lige lange Fløje og en kortere Midtfløj mod Øst. Af disse er Sydfløjen den ældste, men lang Tid er der ikke gaaet, før man rejste Øst- og Nordfløjen. Spor paa Sydfløjens Gaardside gør det endvidere sandsynligt, at man fra først af har tænkt paa at opføre en Vestfløj, saaledes at Gaarden vilde være bleven firfløjet ligesom den flere Gange tidligere omtalte Østergaard. Men selv i saa Fald vilde den langagtig firkantede Gaardsplads, der nu maaler ca. 20×16 m, dog være bleven dobbelt saa stor som den bitte lille Gaardsplads paa Østergaard, der kun er 9×9 m, et Forhold der tydelig afspejler Forskellen mellem en almindelig Adelsborg og et af de stormægtige katolske Bispers faste »Huse«. Tanken om en fjerde Fløj er dog hurtig bleven opgivet, og i Stedet for lukkede

man Gaarden mod Vest med en mægtig Spærremur, i hvis Midte knejser et stærkt fremspringende Porttaarn med Saddeltag og Gavle i Øst og Vest. Dets Mure er prydede med forskelligt formede, aftrappede Smaablændinger, den eneste Pynt man i det hele synes at have tilladt sig. Husene, der som nu rejste sig direkte op af Indergraven, har oprindelig været et Stokværk højere end nuomstunder. Det kælderagtigt virkende underste Stokværk havde i Nord- og Østfløjen Hvælvinger af samme Type som de i Østfløjen bevarede og derover et meget højt Hovedstokværk med Bjælkeloft. I Sydfløjen, hvis Kælder har haft Bjælkeloft, var dette derimod delt i to Stokværk, af hvilke det nederste var hvælvet. Endelig afsluttedes hele Bygningen af et lavt, til Forsvarsbrug beregnet »Skytteleft«, hvis Murværk nu kun er bevaret i Gavlenes nederste Del.

Murene fik mod Graven et ejendommeligt Relief ved de som Stræbepiller virkende »Hemmeligheder«, murede Latrinkanaler, oprindelig vist tre paa hver Side, der gennemgaaende gik fra Grav til Skytteleft og ved Restaureringen er genfremstillede efter de meget tydelige Spor. Toppen paa alle Gavle er ommuret, og umuligt er det ikke, at Gaarden fra først af ikke som nu har haft Gavle i Flugt med Ydermurene, men at Skytteleftet har været afsluttet med en langs Tagene løbende Vægtergang. Medens Understokværket ikke synes at have haft Vinduer ud mod Grav og Vold, har Hovedstokværket i alle tre Fløje haft usædvanlig store, fladbuede Vinduer, hele tre Meter høje og en Meter brede i Lysningen, hvorimod der paa Skytteleftet efter et Vindue paa Nordfløjens Østgavl at dømme kun var ganske lave, smalle, fladbuede Vinduer.

Byggeæmnet er store, gullige eller røde Mursten (»Munkesten«), der paa middelalderlig Vis danner en ydre og

indre Skal omkring en Murkærne af Kampesten. Husenes Dybde er overalt 7 m og Murtykkelsen ind mod Gaarden en god Meter, medens Ydermurenes svinger fra $1\frac{3}{4}$ til $1\frac{1}{2}$ m. Alene Porttaarnets Vestmur danner en Undtagelse, idet den kun er godt $\frac{1}{2}$ m svær, et besynderligt Forhold, der antagelig maa forklares ved, at Vindebroens Klap virkede som et Slags Skjold for Mur og Port, naar den blev hævet i Ufredstider. Datidens Skyts var jo nemlig just ikke panserbrydende!

Ellers er Porttaarnet, der sammen med Spærremuren hører til de bedst bevarede Partier, vel forsvaret. Paa alle Sider af den tøndehvævede Port sidder i store og dybe, fladbuede Nischer smaa, indadtil fladbuede, udadtil runde Skydeglugger, af hvilke de to og to vendte henholdsvis mod Nord og Syd, to mod Vest, saaledes at Graven altsaa kunde bestryges fra to Sider. Ogsaa Spærremuren har paa hver Side af Porten to lignende Skydeskaar. Fra Porten fører en smal Vindeltrappe op til Taarnets øvre Stokværk, nu to, oprindeligt maaske tre, af hvilke det nederste er hvælvet, det øverste fladloftet med en Dør ud til den Vægtgang, der ligesom nu maa have kronet Spærremuren. Ogsaa fra Husenes Skytteloft har Fjenden naturligvis kunnet holdes i Skak, men Hovedværnet har dog sikkert været de brede Grave og den imponerende Vold, der, som den aldrig sløjfede Østvold viser, dækkede Bygningen helt op til det forsvundne Skytteloft, nu til Tagskægget. For en Beskydning fra Bakkerne mod Øst behøvede man ikke at frygte, da Tidens Skyts simpelthen ikke kunde række saa langt, men var man først kommen over Ydergraven og op paa Volden, frembød Hovedstokværkets store Vinduer derimod en alvorlig Fare. At man virkelig har været udsat for en saadan Fare eller i hvert Fald frygtet den, af-

Spærremuren og Porttaarnet set fra Borggaarden.

sløredes under Restaureringsarbejderne. Her viste det sig nemlig, at man ved Tilmuring havde omdannet de høje og brede Vinduer til ganske smalle Skydeskaar eller Skoldehuller med skraa Bund, saaledes som det kan ses paa Sydfløjens Østgavl, hvor et Par af dem er genfremstillede. Det ligger nær at sætte denne Ændring i Forbindelse med Erfaringer fra Grevefejden Tid, og antagelig er det ogsaa denne, der har givet Anledning til en Ombygning af Nordfløjens Vestparti eller rettere af dennes Ydermur. Selvom ogsaa dette Stykke er opført paa middelalderlig Maner, viste dog før Restaureringen et tydeligt Skel paa Bygningens Midte, at den vestlige Del af Muren var bleven nedreven og genopført paa ny, men med Sten af en anden Farve, gullige i Modsætning til Østdelens røde. Sammen med Brandspor i Bygningens Indre synes dette at bekræfte Traditionen om, at det under Grevefejden 1534 lykkedes Skipper Clement at skyde Borgen i Brand, uden at han dog var i Stand til at indtage den. Næppe længe efter er et 6-7 m langt Stykke af Nordmuren samt Fløjens Vestgavl bleven helt nedrevet, men efter Fundamenterne at dømme har den baade før og efter den nævnte Ombygning haft samme Længde som Sydfløjen.

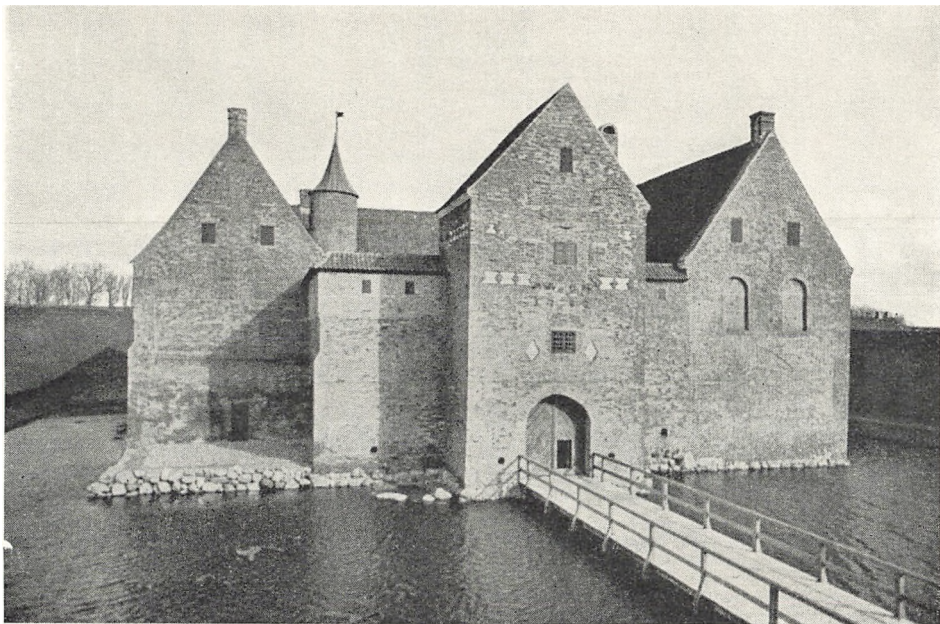
Mørkt og skummelt maa de tidligere saa lyse og festlige Rum i Hovedstokværket have virket, efter at deres store Vinduer var bleven degraderede til smalle Skydeskaar. Noget egentlig Herskab har Spøttrup da antagelig heller ikke huset i Tiden mellem Grevefejden og 1579, da Adelsmanden Henrik Below erhvervede den fra Kronen, og man forstaar godt, at han foretog en radikal Ombygning af den gamle Borg for at skabe en tidssvarende Bolig for en velhavende Adelsmand. Allerede tidligere var Skytteloftet bleven nedrevet og Syd- og Nordfløjen havde faaet Gavle

i Øst og Vest. Nu gennemførtes en hel ny Etagedeling, der vel var paa tre Stokværk ligesom den gamle, men af anden og mere rimelig Højde. Alene i Østfløjen beholdt man de gamle Hvælvinger i nederste Stokværk. I Syd- og Nordfløjen fik begge de to nederste Etager ribbeløse Renæssancehvælvinger, der er bevarede i Sydfløjen, som nu aabenbart er bleven det egentlige Vaaningshus. Kælderstokværket er saa at sige toskibet, idet Hvælvingerne hviler paa svære, lave, murede Piller, hvorimod de i det næste Stokværk spænder fra Væg til Væg. Ligesom nu udgjorde hele denne Etage et eneste stort og festligt Rum, Borgens Ridder- eller Dansesal, som Tidens almindelige Navn var. Ogsaa selve Planen i Sydfløjens øverste Stokværk kan stamme fra Belows Ombygning, omend Værelseudstyret er et Par Aarhundreder yngre. Anlægget med Korridor, der forbinder to store Gavlværelser, og bag hvilke der ligger mindre Værelser, er velkendt fra Renæssancens Herregaarde (Hollufgaard ved Odense) og Slotte (Rosenborg). Svarende til Tidens Krav fik i hvert Fald denne Fløj store, fladbuede Vinduer, og i Hjørnerne mellem Østfløjen og Sidefløjene opførtes der to Taarne, der gav en mere bekvem Adgang til Etagerne end tidligere. Da maa den i det mindste for Østfløjens Vedkommende have været ad en udvendig Trappe eller Svale, der førte op til en nu atter fremdraget, som Blænding staaende fladbuet Dør. Det nordre Taarn er rundt med spidst, blytækt Kegletag og en Vindeltrappe af Træ; det søndre firkantet med Saddeltag, ligeløbet Trappe, og en med murede Kvadere kantet, rundbuet Dør. Samtidig eller maaske noget senere blev Spærremuren gjort lavere, og Borgen fik sit mest romantiske Parti, Vægtergangen, der førtes omkring Hjørnet hen til Nordfløjen, hvis vestre Del var bleven nedbrudt.

Slutningen af 17. Aarh. har aabenbart været en ond Tid for Spøttrup. Ejerne boede i Holsten, og da den endelig 1702 atter fik en dansk Ejer, Axel Rosenkrantz, var den »meget forfalden og ruineret«, hvorfor han fik Tilladelse til fra sin Gaard i Skaane toldfrit at indføre 100 Bjælker og 50 Tylvter Deller (Brædder). Hans og hans Hustru Karen Reedtz' Vaaben, oprindelig vel hugget i Sandsten, men nu malet paa en Træplade, er indsat over Døren paa det firkantede Taarn, men hvortil han har brugt det meget Tømmer, og hvilke Arbejder, han har udført, kan ikke siges. Derimod er det sikkert hans Søn Mogens Rosenkrantz, der har moderniseret eller indrettet Værelserne i Sydfløjens øvre Stokværk og et nu forsvundet Rum i Østfløjen. De knækkede Dørindfatninger, der løber ud i morsomme Kløer, som kendes fra andre vestjydske Gaarde (Ørslevkloster, Kølbygaard i Thy nu i »Den gamle By« i Aarhus) svarer godt til Aarstallet 1762, der sammen med hans og hans Hustrus Christine Hornemanns Smedejærnavnetræk er anbragt paa Porttaarnet.

Hvad der et sket med Borgen efter Rosenkrantzernes Tid, bærer helt Tilfældighedernes Præg. Uden smaaligt Hensyn til Riddersalens Hvælvinger rejste man Skillerum, hvor det passede med Øjeblikkets Krav, og efter samme Princip udhuggede man lige til den sidste Tid nye Vinduer i de gamle Mure, saaledes at alene Sydfløjen bevarede et roligt og anstændigt Præg. Værre var det dog, at man i Tiden efter forrige Aarhundredes Midte raserede Hvælvingerne i Nordfløjen, hvor der indrettedes et Brænderi, og ca. 1870 helt sløjfede Vest- og Sydvolden.

Allerede omkring 1900 var der Planer oppe om en Restauration af Borgen. De løb dog ud i Sandet, og da de paany toges op i Begyndelsen af Tyverne, gennemførtes

Borgen set fra Vest.

der kun en Restaurering af Vægtergangen og den stærkt forhutlede Nordfløjs Ydre (1931-32). Først efter Statens Overtagelse af Gaarden kunde der for Alvor tages fat paa Arbejdet, der ligesom tidligere lededes af Kgl. Bygningsinspektør, Arkitekt Mogens Clemmensen. Rent bortset fra, at man ikke vidste, hvorledes det øverste Stokværk – det gamle Skytteloft – havde været udformet, var enhver Tanke om at føre Borgen tilbage til sin middelalderlige Skikkelse paa Forhaand udelukket. Det vilde jo nemlig have krævet, at saa karakteristiske Partier som Taarnene og Vægtergangen havde maattet nedrives. Arkitekten valgte derfor en Mellemsvej. Foruden en haardt tiltrængt, rent haandværksmæssig Istandsættelse gik hans Plan ud paa i Hovedsagen at bevare Borgens Renæssancekarakter, men samtidig fremdrage, hvad der havde Værdi fra ældre Tider. Som Følge heraf genopførtes de nedrevne »Hemmeligheder« paa alle Fløje, men ellers indskrænkede Restaureringen af Sydfløjen sig væsentlig til at fjerne alle senere indsatte Skillerum, saaledes at den pragtfulde gamle Riddersal atter kom til sin Ret, og Beboelseslejligheden i øverste Stokværk fremtraadte i den Skikkelse, den havde haft i 18. Aarhundrede. I Østfløjen, hvor Ruminddelingen i det hele var uden større Interesse, gennemførtes derimod den middelalderlige Etageinddeling med det meget høje Mellemsstokværk, hvis gamle Vinduer genaabnedes saavel mod Vold som mod Borggaard. I Nordfløjen, hvis Indre jo helt var raseret, fulgte man samme Program for Østpartiets Vedkommende. Det nederste Stokværk fik atter sine gotiske Hvælvinger, som opførtes efter Sporene paa Ydermurene og i Overensstemmelse med Østfløjens, medens man i Fløjens Vestende genskabte det gamle Køkken, der i fordums Tider havde haft sin Plads dér. Endelig gen-

opførtes den sløjfede Vest- og Syd vold, hvis Højde var givet gennem den urørte Østvold, de mer eller mindre tilkastede Grave udgravedes, og efter de Fundamenter m. m., man havde fundet, førtes der en hvælvet Port gennem Volden.

Samtidig anlagdes der paa Terrænet Øst for Borgen under Ledelse af Haveinspektør A. Carlsen dels en lille Renaissancehave med et Udvalg af de for Tiden karakteristiske Planter, dels et større Haveanlæg beregnet til Folkemøder. Vest for Borgen ordnedes der en Parkeringsplads paa den gamle Avlsgaards Grund og opførtes en Restaurant.

BORGENS EJERE

Første Gang, vi møder Spøttrup i Historien, er 1404. Under dette Aar nævnes nemlig i en kort efter Reformationen optaget Fortegnelse over de katolske Viborgbispens Arkiv et af Ridderen Johan Skarpenberg udstedt »Skøde og Gavebrev« lydendes paa Spöttrup og Spöttrup Sø. Udtrykket Gavebrev tyder paa, at det ikke har drejet sig om et rent Salg, og dette bekræftes ved, at der i et noget senere Brev tales om »Skøde og Fundats«. Da det tilmed vides, at der læstes Sjælemesser for Johan Skarpenberg i Viborg Domkirke, har Gaarden sikkert delvis været givet som Betaling for disse og for hans »Lejersted« (Begravelse) i Domkirken, saaledes som det var almindelig Skik og Brug i Middelalderen. Hr. Johan var Søn af en indvandret Tysker, Moderen var derimod en Datter af den fra Valdemar Atterdags Historie bekendte Niels Bugge paa Hald, og mulig er det gennem hende, at Spøttrup er kommen i hans Eje, medens hans egentlige Hjemsted var det lige overfor liggende Gammellund paa Mors. Han sad i Rigens Raad og spillede en ikke ringe Rolle i Tidens Historie, men synes forøvrig at have været et noget uroligt Hoved. En Gang blev han saaledes banlyst af Domkapitlet i Ribe for at have forgrebet sig paa Munkene i Løgumkloster, og efter et maaske ikke helt uhjemlet Sagn maatte han tilslut rømme Land og Rige.

Spyttrup eller Sputdorp, som det ogsaa kaldes i Brevskaber fra 15. Aarh., var altsaa kommen i Bispeeje. Efter Navnet at dømme har det maaske oprindeligt været en større Gaard i en Landsby, men denne har i saa Fald ikke efterladt sig mindste Spor, og Spøttrup var sikkert allerede dengang en Herregaard, under hvilken i hvert Fald hele Sognet, Rødding Sogn, har ligget som Fæstegods. De katolske Bisper var efterhaanden bleven store Jorddrotter, der snart sagt kunde gøre Kronen Rangen stridig; den rigeste af dem alle, Roskildebispen, ejede saaledes henved 3000 Gaarde, eller saa noget nær en Fjerdedel af Sjællands Jord. Ligesom Kronens var deres Gods delt i Len, af hvilke for Viborgs Vedkommende ikke Spøttrup, men det sagnomspundne Hald saa langt var det største. De enkelte Len styredes af Fogeder, og der er for Spøttrups Vedkommende bevaret en lang Række Navne paa disse Mænd, der hyppigst var verdslige, ikke sjældent Bispernes Slægtninge, men i saa Fald vel nok med en gejstlig Skriver som Medhjælp. Efter et 1549 udstedt Dokument var saaledes Røddings ældste lutherske Sognepræst »først Skriver og siden Provst paa Spøttrup udi lang Tid, i to Biskoppers Tid og tre Provsters Tid«. Den gamle Herre synes saaledes allerede i Katolicismens Dage at have været Præst i Rødding og Provst over Salling, samtidig med at han passede sin mere verdslige Bestilling.

Foruden Bønderne i Rødding Sogn har i Bispetiden antagelig Størsteparten om ikke alle deres Fæller i Nabosognet Krejbjerg ligget under Spøttrup. Tilsammen dannede Fæstegodset et særligt »Birk«, d. v. s. det lød ikke som de øvrige Sogne i Rødding Herred under Herredstinget, men var en selvstændig Retskreds, hvor Bispen indsatte Fogeden og oppebar de Retsbøder, der ellers tilfaldt Kongen.

Tinget holdtes oprindelig i Krejbjerg, men 1523 fik den sidste katolske Biskop, den lidet værdige Jørgen Friis, Tilladelse til at flytte det til sin Gaard Spøttrup. Her opholdt han sig da ogsaa lange Tider, da han ganske manglede, saavist ikke Viljen men afgjort Ævnen til at dæmme op for Lutherdommen i Viborg, der netop gennem Hans Tavsens Virksomhed var bleven et af den nye Læres Hovedarnesteder, og med hvis Borgerskab han tilmed laa i stadig Kiv.

Om de Spøttrup Bønders Kaar i Bispetiden ved vi intet, men antagelig har de ikke været saa værst; Krumstaven plejede i Almindelighed at være et naadigt Herskab. Derimod hører vi adskilligt om selve Ejendomsretten til Gaarden, der – uvist af hvem og hvorfor – jævnlig blev anfægtet. Gentagne Gange maa Bisperne faa deres Ret stadfæstet paa Tinge, og endnu saa sent som 1533 tildømte Rigsraadet, Datidens Højesteret, Jørgen Friis og hans Efterfølgere paa Viborg Bispestol »Spøttrup, Spøttrup Fang og al den Sø til Vadum Land tvært og endelangs til alle Lande, som ligger hos Spøttrup Gaard, med alle sine rette Tilliggelser at have, nyde, bruge og beholde«.

Denne Gang kunde han have sparet sig Ulejligheden, thi tre Aar efter var det Slut med Herligheden. Under Grevens Fejde skal det være gaaet ilde ud over Borgen, der blev angrebet af Skipper Clement og de jydskke Bønder. Og da denne vor sidste Borgerkrig 1536 endte med et veritabelt Statskup, idet Christian III støttet paa sine tyske Lejetropper lod de katolske Bisper »tage ved Hovedet«, som det hedder, maatte Jørgen Friis dele sine Fællers Lod og sad fangen i to Aar. Her, som overalt blev Bispegodset inddraget under Kronen, og Spøttrup blev et kongeligt Len. En Tid lang laa det under Hald, men 1559 blev det

som selvstændigt Len givet til Rigsmarsken Otte Krumpen, dengang en gammel Herre, men som yngre en fremragende Hærfører, der med overlegen Dygtighed havde ledet Sveriges Erobring 1520. Efter hans Død 1569 beholdt Enken en kort Tid Gaarden som Pant, men allerede 1570 blev den tilskødet en Tysker, Grev Gynther af Barby, der var trolovet med en dansk Adelsjomfru Dorte Krabbe, en Datter af den Iver Krabbe, der har opført en anden Salling Herregaard, det anseelige Krabbesholm ved Skive. Det var dog intet rent Skøde, thi døde han uden Livsarvinger, maatte Dorte Krabbe vel nok beholde Gaarden paa Livstid, men derefter skulde den falde tilbage til Kronen. Han døde imidlertid allerede før Brylluppet, og Jomfru Dorte sad nu som Lensmand paa Spøttrup, selv efter at hun var bleven trolovet med en holstensk Adelsmand Benedict Ahlefeldt. Han var vel anskreven ved Hove, Kongen holdt saaledes selv hans Bryllup paa Frederiksborg 1575, men allerede Aaret efter døde han »hastigen om Aftenen«, da han paa et Besøg hos Kongens Svigerfader Hertug Ulrik af Mecklenborg »drak Velkommen« hos de høje Herrer! Da Fru Dorte imidlertid snart efter giftede sig paany, maa Kongen dog have syntes, at nu kunde det være nok, thi 1579 bortmageskiftedes Spøttrup til Henrik Below mod Gods i Skaane. Ogsaa i dette Skøde havde Kronen søgt at sikre sig Tilbagefaldsretten, hvis han skulde dø uden Arvinger. Men denne Gang gik det anderledes. I et Par Menneskealdre sad Belowerne som Ejere af Borgen, og der skulde gaa halvfjerdehundrede Aar, inden den atter, omend under andre Vilkaar, kom tilbage til »Kronen«. Ligesom sin nærmeste Forgængere var Henrik Below en indvandret Tysker, en Mecklenborger der havde vundet Frederik II's Gunst, da han efter talrige Krigstog,

bl. a. mod Tyrkerne, var paa en diplomatisk Sendelse i Danmark. I 1575 tog han fast Ophold her i Landet, gjorde først i nogle Aar Hoftjeneste, men blev allerede 1579 Lensmand i det store og vigtige Koldinghus Len og optoges 1581 i Rigsraadet. Med Rette kunde derfor den lærde Viborgbisp Niels Arctander i sin Ligtale over ham sige: »thi Kongens Naade er ligesom Dug paa Græsset«! Nogen ringe Mand var han nu sikkert heller ikke. Han havde fra sit 10. til sit 13. Aar besøgt Universitetet i Rostock – man blev jo tidlig Student i de Dage – og havde senere paa egen Haand fortsat sine Studier med saa godt Resultat, at Bispnen kunde karakterisere ham som »en smuk, lærd Mand«, der »redelig og vel« baade kunde tale og skrive Latin. Latinen var Datidens internationale Diplomatsprog, og han blev da ogsaa flittig brugt, gjorde ikke færre end 20 Rejser udenlands for Kongen, bl. a. til England og Skotland. I 1583 ægtede han den 23 Aar yngre Lisbet Skram fra Hasstrup i Vejleegnen, og at han Aaret efter ombyttede den meget krævende Stilling paa Koldinghus med den ulige lettere paa Skivehus, tyder paa, at han nu vilde fæste Bo paa Spøttrup. Her fødtes i de følgende Aar en Række af hans Børn, af hvilke Døtrene har gjort sig mere bekendt en Sønnerne. Begge synes de at have arvet Faderens Sans for Lærdom og staar som smukke Typer paa Tidens fromme og lærde Kvinder. Den ældste, Marie (f. 1586) var ikke blot en perfekt Latiner, men mestrede ogsaa i nogen Grad Græsken. Den fire Aar yngre Sophie udarbejdede saa langt den bedste af de ikke faa Slægtebøger, der skyldes Tidens adelige Fruer og Jomfruer. Selvom Spøttrup langt fra hørte til Landets største, var det dog en smuk og anseelig Ejendom. Efter Skødet havde den et Tilliggende paa fire Møller og 76 Gaarde, nemlig i Rødding Sogn Grund-

vadgaard, Kærgaard og Vilstrup, 24 Gaarde i Mollerup, hvortil Rødding By og Knud maa være regnet, og 3 Gaarde i Ejstrup; i Krejbjerg Sogn Krejbjerggaard og 15 Gaarde i Byen samt 23 i Grundvad. Af en Del af Godset oprettede han senere den endnu eksisterende Gaard Hestehauge, der blev Spøttrup's Ladegaard. I Landgilde (Fæstefgift) svarede Bønderne aarlig 199 Tdr. Rug, 229 Tdr. Byg, 218 Tdr. Havre, 7 Tdr. Smør, 68 Svin, 37 Lam, 149 Gæs og 54 Høns samt to usselige Mark i Penge. Sammen med, hvad selve Gaarden kunde give, og Indtægten af de fede Len (1592-96 Hald, 1597-1606 Kalø) dannede dette den solide Grundvold for de store Byggeforetagender, han maa have foretaget, der forvandlede Spøttrup fra en middelalderlig Borg til en Renæssanceherregaard.

I Skødet fik han overdraget Birkeretten over Godset, og 1581 erhvervede han ogsaa Patronatsretten til Krejbjerg og Rødding mod at istandsætte disse meget forfaldne Kirker. I den sidstnævnte jordedes han 1606 i det af ham opførte Gravkapel paa Kirkens Sydside og efterfulgtes paa Spøttrup af sin lidet fremtrædende Søn. Dennes Arvinger solgte 1648 Godset til en Adelsdame, der snart efter overlod det til sin Søn Mogens Kruse. Han viste sig under Svenskekrigene som en dygtig Officer, men Krigens Hærgninger og de stadig ringere Tider for Landbruget bragte ham i en bundløs Gæld, og 1666 maatte han afstaa Gaard og Gods til sine Kreditorer, Brødrene Kohlblatt i Kiel, det sædvanlige Laanemarked for danske Adelsmænd. Den ene af dem, Joachim Kohlblatt overtog efter nogle Aars Forløb Spøttrup med Birkeretten og 15 Bøndergaarde, men hverken han eller hans Søn Poul, der atter fik det meste af Spøttrup's gamle Tilliggende samlet, synes at have haft synderlig Glæde af deres jyske Ejendom, der dreves af

Forpagtere, medens de selv boede i Kiel. Efter Sønnens Sigende var Godset »ringe og forarmet, og i fulde 16 Aar havde han ikke nydt en Tønde Korn eller dens Værdi«. Det har da sikkert været uden større Sorg, at han i 1702 solgte det til Axel Rosenkrantz af denne berømte Slægts skaanske Linje, der fra Midten af 16. Aarh. til vore Dage ejede det bekendte Glimminge, den bedst bevarede danske Middelaldersborg. Han synes at have siddet i Fred og Ro paa Spøttrup, hvorimod Sønnen Mogens Rosenkrantz slog ind paa Embedsvejen, blev Højesteretsassessor, en Tid lang ogsaa Rettens Præsident. Desuden var han Medlem af en af Regeringen nedsat Landbokommission, hvor han særlig kastede sig over Hedesagen. Det var jo netop paa den Tid, man gjorde et ikke altfor vellykket Forsøg paa en Opdyrkning af Alheden ved tyske Kolonister, »Kartoffeltyskerne«. Hans langvarige Fravær fra Hjemmet blev imidlertid til liden Baade for hans Økonomi; 1776 maatte han gøre Opbud og døde et Par Aar efter i ringe Kaar. Bag Rosenkrantzernes Flytning til Spøttrup laa der forøvrig nationale Grunde, der afspejler Brydningen mellem dansk og svensk i de gamle dansk-skaanske Slægter. Efter hvad Axel Rosenkrantz oplyser, var der nemlig fra hans Forældre tilfalden ham en Gaard i Skaane, »hvilken jeg under en fremmed Konge ikke vilde bebo«.

Mogens Rosenkrantz, hvis Navnetræk sammen med hans anden Hustru Christine Hornemanns og Aarstallet 1762 læses paa Porttaarnet, var den sidste Adelsmand paa Spøttrup. Den første borgerlige Ejer, Mathias Richter, var dog endnu Kammerraad, men da han 1784 bortmageskiftede Gaarden, var det til en vestjydsk Bonde, Peder Nissen fra Ribegnen, hvem Studehandlen havde gjort til en saa velstaaende Mand, at han havde kunnet købe Herregaar-

den Voldbjerg ved Ringkøbing. Efter hans Død 1788 overtog Enken Gaarden, som hun 1803 overdrog til sin Søn Nis Nissen. Nis Nissen (f. 1771) er paa sin Vis den ejendommeligste og mest interessante af Gaardens Ejere. Faderen havde sat ham i Ribe Skole, for at han kunde gaa den studerte Vej, men efter hans Død maatte han til sin Sorg vende hjem for at bistaa Moderen ved Gaardens Drift. En Tid lang kneb det haardt for ham, men, som Jeppe Aakjær skriver, »ved Flid og gennemført Spar-sommelighed klarede han Vanskelighederne, og efterhaanden som Tiderne bedredes, skred han sikkert og sejt op mod stor Velstand«. Nogen egentlig Foregangsmand indenfor Landbruget synes han ikke at have været, hvorimod han var en fremragende Studeopdrætter. Gaarden blev helt drevet af de 40 Hovbønder, saaledes at han foruden en Kusk og to Piger ikke havde andre Tjenestefolk end 3 Studepassere. Og medens han kun holdt nogle faa Køer til Husholdningsbrug, var der gennemsnitlig en Besætning paa rigelig 200 Stude. Ikke blot blev hele Gaardens egen Avl opfodret *utærsket*, men ogsaa Bøndernes Tiendekorn og Halm gik i de kære Dyr. Inter Under, at en intelligent ung Landmand, der har givet en fornøjelig Skildring af sit Besøg paa Gaarden en halv Snes Aar før Nissens Død, syntes, at »Kongen af Salling«, som han almindelig kaldtes, passende burde hedde »Studenes Konge«. Gæstfri var han som alle Jyder, men ellers havde det haarde Slid i hans yngre Dage sat sit Stempel paa ham og laa sikkert bag hans vidtdrevne Sparsommelighed, der kunde give sig de besynderligste Udslag, som naar han forbød at ringe med Kirkeklokken ved Begravelser, med mindre der betaltes ham godt for det! Men havde han kunnet være smaalig i levende Live, viste han sig til Gen-

gæld storladen efter sin Død. Han var barnløs – de syv Børn, han fik med sin 33 Aar yngre Hustru, var enten dødfødte eller døde som helt smaa – og efter at der var tillagt hans Hustru og paarørende de $\frac{3}{5}$ af Formuen, der ansloges til 329,150 Rdlr., altsaa godt 650,000 Kr., bestemte han i sit Testamente, at Resten skulde deles i 20 lige store Lodder, paa 6582 Rdlr. eller godt 13,000 Kr. Af disse fik de 5 Latinskoler i Aalborg, Viborg, Randers, Aarhus og Ribe hver to Lodder, det største Legat der nogensinde er givet til Skolevæsenet i Danmark. Otte Lodder gik til de fattige i Rødding og andre Sogne, og de to sidste til et ejendommeligt Formaal, nemlig til Fremme ikke af Studemen af Hesteavl i Salling, saaledes at der af Renterne aarlig skulde uddeles fire Præmier.

Nissen døde i det bevægede Aar 1848, og to Aar efter bortauktioneredes Gaard og Gods for 105,800 Rdlr. til et Konsortium, der frasolgte Fæstegodset, hvorfra dog Hestehauge allerede 1809 var bleven bortsolgt, medens et af dets Medlemmer, Niels Breinholt, 1855 overtog selve Spøttrup. Han var en driftig og initiativrig Mand, men hans Virketrang blev ikke just til Gavn for den gamle Borg. Selvom han heldigvis opgav sine Planer om helt at nedrive den, nedbrød han dog Hvælvingerne i Nordfløjen, som han indrettede til Brænderi, sløjfede Syd- og Vestvolden og udtørrede Søen, der i saa høj Grad havde præget Landskabsbilledet. De senere Ejere var Balle, en Sønnesøn af den bekendte Biskop, fra 1875-1901, i hvilket Aar Vallø maatte overtage Gaarden ved Tvangsauktion, og fra 1903 Chr. P. Toft, der 1937 solgte Gaarden til Statens Jordlovsudvalg, af hvilket atter Indenrigsministeriet købte Borgen med et mindre Jordtilliggende. Paa de gamle Hovmarker, hvor Bønderne i 18. Aarh. maatte saa Gyvel af

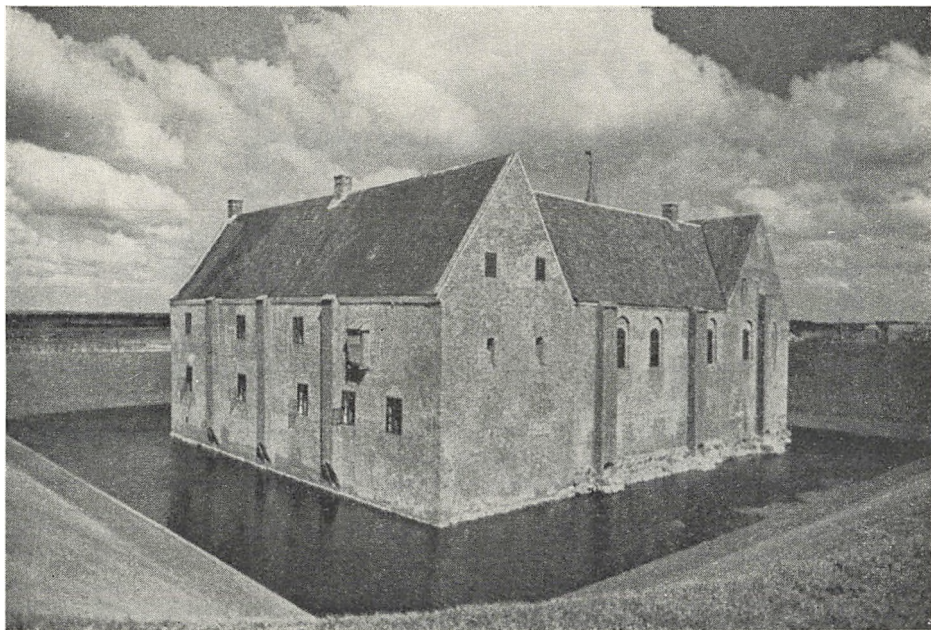
Hensyn til Harebestanden, og hvor senere Nissens statelige Stude græssede i Rækker ordnet efter Farven, rejser sig nu en moderne Landsby, medens den mærkelige, gamle Borg i »Kronens« Eje trygt kan se Fremtiden i Møde.

EN RUNDGANG I BORGEN

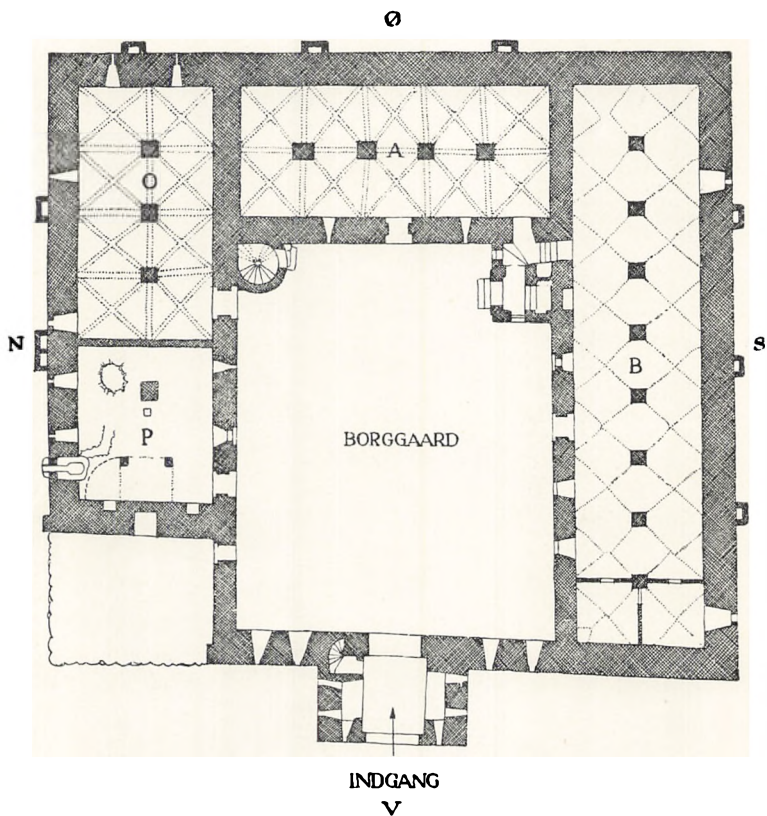
Til Orientering før Rundgangen skal her gives et lille Rids af Spøttrup Historie, medens de, der ønsker fyldigere Besked, henvises til Vejlederens to første Afsnit.

I Hovedsagen stammer Borg og Voldanlæg fra Slutningen af 15. Aarh. og er opført af de katolske Viborgbisper, i hvis Eje Gaarden var kommen i 1404. Da som nu var den trefløjet og lukket mod Vest af en høj Spærremur med et fremspringende Porttaarn. Men Husene var højere, og baade de to Trappetaarne i Borggaarden og Spærremurens Vægtergang er senere Tilføjelser. De skyldes efter al Sandsynlighed Rigsraaden Henrik Below, der i 1579 købte Spøttrup af Krønen, i hvis Eje den var kommen efter Reformationen 1536. Ogsaa Borgens Indre omdannede han. Tidligere var det paa tre Stokværk. Det nederste hvælv – Sydfløjen dog maaske med Bjælkeloft – derover i Nord- og Østfløjen en meget høj Etage med Bjælkeloft og store Vinduer og øverst et lavt, til Forsvar beregnet Stokværk. Dette var forinden bleven nedbrudt, men nu ombyggedes Kældrene. Kun i Østfløjen bevaredes de gamle Hvælvinger, de to andre Fløje fik nye, hvælvede Kældere, og ogsaa den næste Etage blev hvælvet, saaledes som det endnu kan ses i Sydfløjen. Her laa – og ligger – Borgens gamle Riddersal og over den den egentlige Beboelseslejlighed.

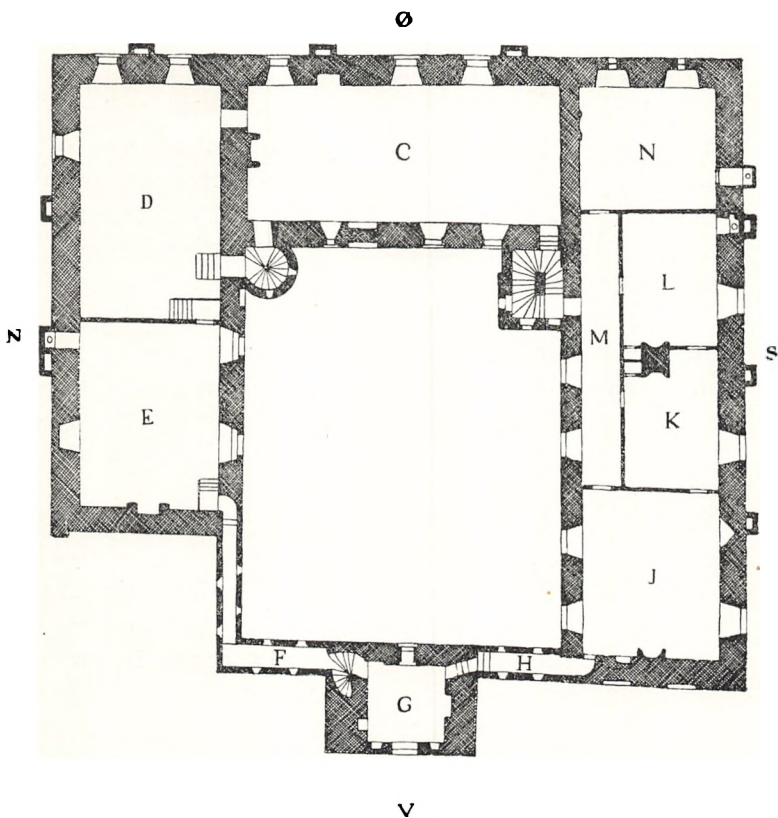
Bortset fra, at der i Tidens Løb blev indbygget Skille-

Borgen set fra Sydøst.

Plan over Stueetagen.

Plan over 1. Sal i Nord- og Østfløjen samt over 2. Sal i Sydfløj og Porttaarn.

rum og gennembrudt nye Vinduer, bevarede Borgen i smaa trehundrede Aar den Skikkelse, Below havde givet den. Men i 1850-60'erne nedreves alle Hvælvingerne i Nordfløjen, hvor der indrettedes et Brænderi, og lidt senere sløjfedes Syd- og Vestvolden.

I 1931-32 istandsattes Vægtergangen og Nordfløjens Ydre, men først efter at Staten 1938 havde overtaget Gaarden, gennemførtes der en fuldstændig Restaurering under Ledelse af Arkitekt Mogens Clemmensen. I det hele og store skulde Borgen beholde sin Karakter af en Renæssanceherregaard, men hvor det kunde gøres uden at ødelægge noget værdifuldt, skulde de middelalderlige Spor fremdrages og genfremstilles. Saaledes genopførtes overalt de gamle »Hemmeligheder« (Latrinkanaler), de lange, hule Stræbepiller, der udvendig gaar fra Loft til Grav. Samtidig genrejstes Voldene, hvis Højde (9 m) var givet af den gennem Tiderne urørte Østvold, og de mer eller mindre tilkastede Grave udgravedes. Endelig anlagdes der Øst for Gaarden en lille Renæssancehave med de for Tiden karakteristiske Planter (jfr. den særlige Vejledning).

For at skaffe sig et Overblik over Borgens Ydre bør man først gaa en Tur omkring Voldene, hvor man lægger Mærke til »Isningsgangen« helt nede ved den inderste Grav og det gamle Brystværn paa Østvolden. Ved Rundgangen i selve Borgen tilraades det at følge den nedenfor angivne Rute, hvor Bogstaverne ved Beskrivelsen af de enkelte Rum henviser til Planerne S. 28 og 29.

Er man gennem den nyopførte Voldport kommen ind i det gamle Porttaarn, ses der her i de store og dybe Nicher paa hver Side af Portrummet mindre med smaa, runde Glugger, som dels vender mod Syd og Nord, dels mod Vest. Det er Skydeskaar, hvorfra Graven kunde bestryges

fra to Sider, og yderligere støttedes Forsvaret ved fire ganske lignende Skydeskaar i Spærremuren, to og to paa hver Side af Porten. Herfra lige over Gaarden, forbi Døren i det firkantede Taarn, over hvilken der er anbragt en Træplade med Axel Rosenkrantz' og Karen Reedtz' Vaaben, Spøttrupps Ejere fra 1702 til 1724, og ind ad den fladbuede Dør midt paa *Østfløjen*. Man staar nu i Borgens mest ærværdige Rum (A), et af de faa der urørt er bevaret fra de ældste Tider. Det har ligesom Borggaarden pikket Bro og er dækket med 10 middelalderlige Hvælvinger, som hviler paa murede Piller og med sine fremspringende, firkantede Ribber ganske svarer til dem, vi kender fra vore gamle Kirker. En Dør og Trappe i Hjørnet til højre fører herfra ind i *Sydfløjens* Kælder (B). Ogsaa den har pikket Gulv og Hvælvinger med lave, firkantede, murede Piller, men man ser straks, at Hvælvene er af en anden Art end *Østfløjens*, med skarpe Sømme i Stedet for Ribber. De er da ogsaa deres hundrede Aar yngre og stammer fra Henrik Belows Ombygning i 1580'erne. Døren i Kælderens Vestende fører kun ind til Borgens Centralfyrr (utilgængeligt), hvorfor vi vender tilbage til Døren, ad hvilken vi kom ind, og gaar op ad Taarntrappen til Borgens skønneste og mest pompøse Rum, Henrik Belows store, pragtfulde *Riddersal* (ikke vist paa Planen), der, efter at de senere indsatte Skillerum er fjærnede, nu atter i ubrudt Længde strækker sig fra Gavl til Gavl. Gulvet er lagt med Ølandsfliser, under Loftet hænger tre Kroner, der er Afstøbninger af en Lysekroner fra 1657 i Varpelev Kirke paa Sjælland, og ved Vestgavlen er der paa Grundlag af de gamle Spor muret en Kamin.

Ad Taarntrappen vender man tilbage til *Østfløjens* andet Stokværk, hvor man har aabnet de gamle, tilmurede

Vinduer, genfremstillet Ruminddelingen fra Borgens ældste Tid og skabt en stor, højloftet Sal, »*Bispens Sal*« (C). Den har Gulv af røde Brændtlersfliser, Bjælkeloft, og høje og brede, nærmest rundbuede Vinduer mod Graven, mindre og fladbuede mod Gaarden. I selve Østvæggens Tykkelse fandtes ved Restaureringen en Kamin, hvis Kappe med »Tandsnittene« er nymuret, og i hvilken der er anbragt et Par sentmiddelalderlige Ildbukke af Støbejern med Mandehoveder og gotiske Ornamenters paa Forsiden. Ogsaa Nordvæggen har en Kamin med affasede Vanger, og ved Siden af denne ses paa Væggen utydelige Spor af Kalkmalerier. I Salen er opstillet et fra 17. Aarh.'s første Halvdel stammende Bord, hvis Sarg er dækket med Ornamenters i Fladskæring, samt tre Kister, alt ligesom Ildbukkerne en Gave fra Ny Carlsbergfondet. Ældst, fra Aar 1600, er den lille Kiste med fladt Laag og fire rundbuede Fyldinger, hvori Medaljoner med Brystbilleder af Herrer og Damer i Tidens Dragt. De to er indrammede af Delfiner, de to andre af ornamenterede Ramstykke, hvor der paa det ene er skaaret Adam, Eva og Slangen, altsaa Syndefaldet. Paa Forsiden læses Ejerindens Navn, MAREN LAMBARTS DATER 1600; paa det ene Endestykke GLORIA . SOLI . D (Gud alene Æren), paa det andet MEMENTO MORI (husk, at Du skal dø). Den næste i Rækken er en stor og statelig Kiste, vistnok et Arbejde af en Sønderborgmester, Niels Tagsen, der 1618 har udført Altertavlen i Byens Kirke og Prædikestolen i Slotskapellet sammesteds. Ogsaa den har fire rundbuede Fyldinger med rig Indfatning og dygtig skaarne Relieffer af Marias Bebudelse, Christi Fødsel, Omskæringen og de hellige tre Kongers Tilbedelse, ledsaget af en Henvisning til de paagældende Bibelsteder. I de smalle Fyldinger foroven Gevandthoveder og paa

hvert Endestykke to firkantede, rigt ornamenterede Fag og smedede Jærnhanke. Yngst, fra 1682, er en udelukkende malet Kiste med buet Laag, der paa blaalig Bund er dekoreret med rødgult Bladværk og Frugter, som aabenbart har skullet efterligne Gyldenlæder. Paa Forsiden Ejerbogstaverne AA, hver holdt af en stiliseret Løve, og det af Jærnnagler dannede Aarstal. Senere har en anden Ejer malet sine Navnetræk MA hen over Ornamenterne.

Gennem en Dør ved Siden af Østkaminen gaar man nu hurtig gennem to Rum i Nordfløjens 2. Stokværk. Fra det første, »Kapellet« (D), der har samme Højde som »Bispens Sal«, fører en muret Trappe ud til Vindeltrappen i det runde Taarn og en Trætrappe i Vestenden ind til et andet og lavere Rum (E), hvor der er indrettet et »Borgmuseum« med de ved Restaureringen fundne Sager og ophængt nogle Billeder af tidligere Ejere. I dets Nordmur en lille Dør til en velbevaret »Hemmelighed« og paa Vestvæggen en Kamin med en barok Træramme.

Ad en Trætrappe i det sydvestre Hjørne kommer man op i *Vægtergangen* (F) med Murstensgulv og aabent Tagværk og derfra over Vindeltrappen fra Portrummet ind i *det øverste Taarnværelse* (G), hvor der findes en vistnok oprindelig, delvis i Murtykkelsen liggende Kamin med en ubetydelig Rest af malet Dekoration. En Rille i Nordvæggen staar antagelig i Forbindelse med Vindebroens Hejseværk. Fra Vinduerne vid Udsigt over Limfjorden til Mors og Thyholm. Man fortsætter ad *Vægtergangen* (H) til Beboelseslejligheden i Sydfløjens øverste Stokværk. Her er de senere indsatte Skillerum fjærnede, saaledes at Værelserne atter fremtræder i den Skikkelse, de havde ved Midten af 18. Aarh. med Bjælkeloft, hvis graamalede Bjælker er staferede med røde eller grønne Striber langs Kanterne, kal-

kede Vægge og statelige Døre med store, for 18. Aarh. karakteristiske Messinglaase og knækkede Karme, der forneden ender i morsomme Kløer. Det første Rum er »Spise-stuen« (J). Til højre for Døren et lille Vægskab og en høj Kakkelovnsnische, over hvilken der er indmuret en paa Borgen funden Sandstensoverligger til en Kamin fra 17. Aarh.'s første Halvdel med helt udslidte Vaaben og Navnetræk. I selve Nischen er anbragt en norsk »Vindovn«, støbt 1772 paa Holden Værk, hvis Sider er prydet med Amoriner i Rokokoinddramning. Ligesom de to andre Ovne i denne Etage stammer den fra Fredensborg. I et af de til-murede Vinduer er opstillet et stort Skab fra ca. 1750 med 6 Døre og et Navneskjold med de kunstfærdig sammen-slyngede Bogstaver *C H A (?) - J M B*. Paa Dørene i denne Stue er Fyldingerne dekorerede med Arkitekturprospekter, der er fremdragne under senere Tidens Overmal-ing. Let kendelige er Malerierne paa Midtfyldingerne, der paa Døren til Gangen forestiller Gaardens Sognekirke Rødding, paa Døren til den næste Stue, »Dagligstuen«, Spøttrup, som hæver sig op bag Vestvolden, det ældste Billede af Gaarden. I Kakkelovnsnischen i »Dagligstuen« (K) en to-Etagers norsk Vindovn fra 1756, hvis Sideplader viser en Vaabensmed ved sin Esse, medens et af Endestyk-kerne har et kronet F.L., d. v. s. Frederik Danne-skjold Laurvig, der ejede Fritzø Jernværk, hvorfra den er ud-gaaet. I Væggen ud mod Gangen sidder et morsomt Ur fra Slutningen af 18. Aarh., som er gammelt paa Gaarden og har dobbelt Skive, saaledes at det kan ses baade fra Stuen og Gangen. Det er formet som en Vase staaende paa en høj Søjle, paa hvis Fodstykke et korslagt Neg og Le, Sym-boler for Landbruget. Det næste Værelse er »Sengekamret« (L), i hvilket en lignende Ovn som Spisestuens og en vel-

bevaret »Hemmelighed«. Herfra ud paa Gangen (M) og gennem en Dør, hvis Inderside er dekoreret med Landskaber og Fugle, ind i det store, østlige *Gavlværelse* (N). Paa Sydvæggen fører en Enfyldingsdør med et morsomt Billede af en Jæger, der fanger Fugle med en Falk, atter ud til en »Hemmelighed« i en lille, nyopført Hængekar- nap. Det mærkeligste i Rummet er dog de to smalle Skydeskaar med skraa Bund, der sidder i Østvæggens store Vinduesnicher. Oprindelig har dette Rum haft de høje, brede Vinduer, der er genaabnede i »Bispens Sal«, og som fandtes i hele Hovedstokværket. Antagelig efter Grevens Fejde, da Skipper Clement skal have belejret Borgen 1534, er man aabenbart blevet klar over, at disse store Vinduer var lidet heldige i Ufredstider, og har derfor i stor Udstrækning om- dannet dem. Lignende smalle Skydeskaar fandtes nemlig i flere af Sydfløjens tilmurede gamle Vinduer, men kun i dette Rum har man ment at kunne bevare og restaurere dem som et Minde om en mærkelig Episode i Borgens By- gningshistorie.

Fra Gavlværelset gaar man ned ad Taarntrappen, tværs over Gaarden og ind ad Døren ved Siden af det runde Taarn til Rummet O. Det har lavtsiddende Skydeskaar paa Nord- og Østvæggen og er nu som oprindelig dækket af 8 Fag Hvælvinger svarende til Østfløjens og opførte efter de Spor, de havde efterladt sig paa Murene. Herfra atter ud i Gaarden og ad en anden Dør helt vestlig paa samme Fløj ind i *Køkkenet* (P), som gennem lange Tider har haft sin Plads her. Paa Vestvæggen er det store, gamle Køkkenildsted genfremstillet med sine Piller og murede Kappe, der hviler paa en Skorstenshammer af Eg. I nær Forbindelse med det har der tidligere været en stor, muret Bagerovn, hvis Rester er skjult under Brolægningen. Ved

Siden af den er i Nordmuren anbragt en i en Sten hugget Afløbsrende. I det andet Hjørne ligger en lidet dyb, stensat Brønd, hvorfra en Afløbsrende i Gulvets Stenbro fører ud gennem Muren. Til Slut kan man ad Vindeltrappen t. h. i Porten aflægge et Besøg i *det underste Taarnværelse*, (ikke vist paa Planen) et smukt, lille Rum dækket af en oprindelig Hvælving og med en gammel muret Kamin.

LITTERATUR

Hovedværkerne er *Mogens Clemmensen: Spøttrup* (Ældre nordisk Architektur. IV. 1923) og *Arne Nystrøm: Spøttrup* (med en historisk Indledning af Ejler Nystrøm) 1944, paa hvilke Skildringen af Borgens Bygningshistorie væsentlig hviler. Jfr. desuden saavel for Borgen som for Ejerne *V. Lorenzen: Spøttrup* (Danske Herregaarde III, 263-74), samt for Ejerne, specielt Nissen. Historisk Aarbog for Skive og Omegn. 1915. S. 101-23 og 1925. S. 10-36.